

Lakivaliokunnalle

**AMNESTY
INTERNATIONAL**

AMNESTY INTERNATIONAL SUOMEN OSASTO

Hietaniemenkatu 7 A

00100 Helsinki

P: 09 5860 440

E: amnesty@amnesty.fi

F: 09 5860 4460

W: www.amnesty.fi

25.11.2015

Amnesty International Suomen osasto ry:n lausunto koskien hallituksen esitystä (HE 65/2015 vp): Hallituksen esitys Eduskunnalle eräksi avioliittolain muutoksen edellyttämiksi lainmuutoksiksi

Amnesty International on maailman suurin ihmisoikeusjärjestö, jonka toiminta perustuu yksittäisten ihmisten tuelle. Tukijoita on yli 3 miljoonaa, 150 maassa eri puolilla maailmaa. Amnesty International on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton. Amnestyn Suomen osasto on yksi ensimmäisistä Amnesty Internationalin osastoista. Se perustettiin vuonna 1967. Transihmisten syrjinnän poistaminen on yksi kotimaan työmme tavoitteista.

Amnesty International kiittää mahdollisuudesta lausua yllä mainitussa asiassa. **Lausunrossamme keskitymme hallituksen esitykseen sisältyvää muutosehdotusta transseksuaalin henkilön sukupuolen vahvistamista koskevaan lakiin (translaki).** Translaki on yksi tasa-arvoisen avioliittolain liitännäislaeista, joihin tehtävät muutokset tulevat voimaan yhtä aikaa tasa-arvoisen avioliittolain kanssa maaliskuussa 2017.

Kokonaisesityksestä toteamme, että tasa-arvoinen avioliittolaki edistää merkittävästi tasa-arvoa yhteiskunnassa. Amnestyn Suomen osasto pitää erinomaisena, että Eduskunnan hyväksymä lakimuutos etenee kohti voimaantuloa.

Hallituksen esitystä koskien translakia lausumme kunnioittavasti seuraavaa.

1. Voimassa oleva translaki ja siihen esitetyt muutokset

Voimassa olevan lainsäädännön mukaan sukupuolen juridinen vahvistaminen vaatii pitkät tutkimukset yliopistollisessa keskussairaalassa sekä lausunnon toisestakin yliopistollisesta keskussairaalasta. Lisääntymiskyvyttömyydestä vaaditaan lääketieteellinen lausunto. Nykylaki edellyttää täysi-ikäisyyttä ja naimattomuutta sukupuolen juridiselle vahvistamiselle.

Liitännäislakeja koskevassa hallituksen esityksessä laista poistettaisiin edellytys, jonka mukaan sukupuolen vahvistamista pyytävä henkilö ei saa olla avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa, eli ns. naimattomuusvaatimus. **Tämän ehdon poistuminen on edistysaskel, mutta perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta täysin riittämätön muutos.**

Naimattomuusvaatimuksen lisäksi lisääntymiskyvyttömyysvaatimuksesta on luovuttava. Lisääntymiskyvyttömyysvaatimus ei ole millään tavalla perusteltavissa oleva ehto sukupuolen vahvistamiselle. Juridinen ja lääketieteellinen korjausprosessi on erotettava toisistaan ja sukupuolen vahvistamisen kaikkien osien tulee hoitua sujuvasti ja läpinäkyvästi. Täysi-ikäisyysvaatimus sukupuolen juridiselle vahvistamiselle luo tilanteita, joissa vanhentunut sukupuolimerkintä

aiheuttaa ongelmia ja esimerkiksi vähentää halua hakea koulutukseen. Nuoret altistuvat syrjinnälle. Myös nuorilla sukupuolen juridisen vahvistamisen tulee olla mahdollista. Täysi-ikäisyysvaatimuksesta on luovuttava.

2. Kansainvälinen vertailu ja Suomen saama kritiikki

Katolisissa maissa kuten Argentiinassa ja Maltalla itsemääräämisoikeus juridiseen sukupuoleen on toteutettu täysimääräisesti. Juridinen sukupuoli vahvistetaan henkilön oman ilmoituksen pohjalta. Menettely on mahdollinen myös alaikäisille. Myös Kolumbiassa juridisen sukupuolen vahvistaminen perustuu omaan ilmoitukseen. Irlannissa itsemääräämisoikeuteen perustuva translaki astui voimaan tänä syksynä.

Tanskassa itsemääräämisoikeus on toteutettu täysi-ikäisille. Norjan hallituksen asiantuntijatyöryhmä esittää vastaavaa menettelyä. Se esittää oikeudellisen sukupuolen vahvistamisen tekemistä mahdolliseksi myös alaikäisille joko vanhemman suostumuksella tai viranomaiselle tehtävällä hakemuksella. Norjassa lakimuutos astunee voimaan keväällä 2016. Myös Ruotsissa on jo poistettu valtaosa itsemääräämisoikeuden esteistä.

Pohjoismaisessa ja kansainvälisessä vertailussa Suomen translaki on karkean syrjivä. Lisäksi se on jyrkässä ristiriidassa Suomen ulkopoliittisten linjausten kanssa. Suomi on linjannut, että se toimii aktiivisesti sen puolesta, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluviin ihmisiin ei kohdisteta väkivaltaa tai syrjintää.

Suomi on saanut toistuvasti huomautuksia kansainvälisiltä ihmisoikeuselimiltä. Suomea on kehoitettu poistamaan laista ihmisoikeuksia loukkaavat ehdot juridisen sukupuolen vahvistamiselle. Asiaan ovat puuttuneet esimerkiksi Euroopan neuvoston ihmisoikeusvaltuutettu ja YK:n CEDAW-komitea, joka valvoo sopimusta kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamiseksi. YK:n kidutuksenvastainen erityisraportoiija on vaatinut muun muassa vaatimusta lisääntymiskyvyttömyydestä poistettavaksi. Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous (PACE) hyväksyi 22.4.2015 merkittävän päätöslauselman, jossa se kannusti jäsenmaita ottamaan juridisen sukupuolen vahvistamiseksi itsemääräämisoikeuteen perustuvan, nopean, läpinäkyvän ja saavutettavan menettelyn, jossa ei ole vaatimuksia esimerkiksi iästä, sekä poistamaan juridisen sukupuolen vahvistamisesta lääketieteelliset ehdot, kuten lisääntymiskyvyttömyysvaatimuksen ja mielenterveysdiagnoosin, sekä naimattomuusvaatimuksen.

3. Amnestyn Suomen osaston näkemys ihmisoikeusperustaisesta sukupuolen juridisestä vahvistamisesta

Amnestyn näkemys on, että translaki tulee uudistaa ihmisoikeusperustaisesti niin, että juridisen sukupuolen vahvistaminen tapahtuu omalla ilmoituksella. Tämä noudattaisi Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen ja muiden ihmisoikeuselinten suosituksia sekä seuraisi viimeaikaista kansainvälistä kehitystä. Uudistus olisi linjassa hallitusohjelman Suomi 2025 -vision kanssa, jonka mukaan ”ihmisellä on vapaus ja vastuu rakentaa omaa, perheensä ja läheistensä elämää”. Erityisen tärkeä uudistus olisi transnuorten hyvinvoinnille ja osallisuudelle.

Lakimuutoksen edellyttämät valmistelut on jo tehty.

Translakia koskevat muutokset on valmisteltu sosiaali- ja terveysministeriössä. Ministeriön asiantuntijatyöryhmä julkaisi loppuraporttinsa 6.5.2015. Siinä työryhmä ehdottaa mahdollisuutta muuttaa lainsäädäntöä siten, että henkilö voisi itse ilmoittaa tai tehdä hakemuksen sukupuolensa vahvistamisesta väestötietoihin ja että rekisterimerkinnän muutos voitaisiin tehdä ilman vaatimusta lääketieteellisen selvityksen antamisesta transsukupuolisuudesta. Vaatimusta täysi-ikäisyydestä

sukupuolen oikeudellisen vahvistamisen edellytyksenä voisi työryhmän mukaan olla perusteltua tarkastella.

Amnestyn Suomen osasto kannattaa lämpimästi työryhmän esittämiä uudistuksia. Suomen on toteutettava transihmisten oikeudet ihmisarvoiseen elämään, yksityis- ja perhe-elämän suojaan, oikeuteen tulla tunnustetuksi henkilönä, omasta kehostaan päättämiseen, oikeuteen parhaaseen mahdolliseen terveydentilaan sekä oikeuteen olla joutumatta kidutuksen ja epäinhimillisen kohtelun uhriksi.

23.10.2015 luovutimme translakia koskevan vetoamuksen perhe- ja peruspalveluministeri Rehulalle yhdessä yhteistyökumppaneittemme kanssa. Vetoamuksessa vaadittiin translain uudistusta, jonka lähtökohtana olisi itsemääräämisoikeuteen perustuva juridisen sukupuolen vahvistaminen. Vetoamuksen allekirjoitti yli 18 000 ihmistä.

Arvoisat lakivaliokunnan puheenjohtajat, jäsenet ja varajäsenet. Lakivaliokunnalla on lukuisia mahdollisuuksia ilmaista tahtonsa translain kokonaisuudistuksen välttämättömyydestä. Lakimuutosta koskeva selvitys on jo toteutettu. Tarvitaan enää ihmisoikeusrohkeutta, jotta välttämättömät lakimuutokset sukupuolen juridista vahvistamista koskien saadaan tehtyä.

Kunnioittavasti

Pia Puu Oksanen

Asiantuntija, sukupuoleen ja seksuaalisuuteen perustuva syrjintä

Amnesty International Suomen osasto ry

Yhteydet: +358 (0)40 833 11 40, pia.oksanen@amnesty.fi